

Oma ja võõras: piirisemiootilisi probleeme müüridest¹

Tiit Kuuskmäe

marcus@ut.ee

Käesolev kirjatöö lähtub eeldusest, et müüride uurimisel on täita eriline roll *oma* ja *võõra* semiootilise vastanduse mõistmisel. Müürid on omased suurele osale paikse eluviisiga kultuuridest, kusjuures keskselt struktureerivaiks said müürid indo-euroopa kultuuriruumis. Lääne kultuuri mallide globaliseerumisega modernistlikul ajastul omandasid müürid universaalse iseloomu – “müüriline mõtlemine” levis ka nendesse kultuuridesse, kus selle esinemist varem (otseselt) ei täheldatud. Kuigi postmodernistlikul ajastul võib täheldada müüride vähenemist, pole see tendents omandanud üleüldist iseloomu, vaid põhjustanud postmodernistliku läänekultuuri ja sellest väljaspool asuvate kultuuride vahel uute müüride püstitamist (näiteks Iisraeli turvatara). Ajakirjanik Andrei Hvostov tõdeb: “Mõned elavad ülemaailmses globaalses külas, teistel on nina vastu müüri” (Hvostov 2004: A20).

Järgneva artikli ambitsiooniks pole luua laiapõhjalist müüriteooriat, vaid üksnes kaardistada selle teooria olulisemaid pidepunkte. Kuna igasugune müür on ühtlasi mingisuguse semiootilise piiri manifestatsioon, jaotame teksti kahte ossa: esimeses osas käsitletakse piire, teises müüre. Neile kahele lisandub kolmas osa, kus *oma* ja *võõra* vastandusest lähtudes püütakse luua müüride tüpoloogiat. Selguse huvides on väited nummerdatud, samuti on tekstist eraldatud näitematerjal, mis on esitatud joonealusena.

¹ Autor soovib tänada artikli valmimisel abiks olnud Silvi Saluperet, Kalevi Kulli ja Henrik Sovat.

1. Semiootilised piirid

1. Taani biosemiootik Jesper Hoffmeyer rõhutab bioloogide Nils Eldredge'i ja Stanley Salthe'i loodud molekulaarbioloogilise eristuse tähtsust algsete tingimuste (*initial conditions*) ja piiritletud tingimuste (*boundary conditions*) vahel. Algsed tingimused on seotud rakku moodustavate molekulide massi keemiliste ja füüsikaliste karakteristikutega. Seevastu piiritletud tingimused seostuvad ajaloolise mustri kohaldamisega (*imprint*) rakule selle loomise hetkel, s.o raku pooldumisel ülekantava sisemise organiseeritusega (Hoffmeyer 1996: 29).²

2. Kultuurisemiootik Juri Lotman võrdleb semiootilist piiri (*a boundary, eine Grenze, une frontière, granitsa*) matemaatilise piiri mõistega, kus piiriks nimetatakse punktide hulka, mis kuulub ühtaegu nii sise- kui välisruumi. Sellest tulenevalt väidab Lotman, et "semiootiline piir on kakskeelsete "tõlkefiltrite" summa, mille läbimine tõlgib teksti teise keelde (või teistesse keeltesse), mis asub (asuvad) väljaspool kõnealust semiosfääri" (Lotman 1999 [1984]: 12).³

3. Lotmani määratlusele oponeeriva definitsiooni esitab Hoffmeyer, kes kommunikatsiooniteadlasele Anthony Wildenile viidates defineerib piiri kui "eitust", mis "pole ei see ega teine".⁴ Hoffmeyer selgitab (hallil) pinnal kujutatud eristuvate väärtustega (valge) augu näitel, et piiril (st. ringjoonel) olevad väärtused ei kuulu kummagi ruumi (st ei augu/ava ega seda ümbritseva pinna) koosseisu: "Piir, antud juhul ringjoon, on unikaalne, sest ta ei eksisteeri mitte kusagil mujal kui vaateleja meeles (*mind*). Piir või — nagu Bateson ütleb — erinevus ei ole osa august ega osa augu taustast, see on tegelikult meelerakendus (*a mental exercise*). Viimasest lähtuvad tähistamise alglatend" (Hoffmeyer 1996: 9–10).

4. Sarnaselt homogeensuse ja individuaalsuse mõistetega (Lotman 1999 [1984]: 12) ei pruugi ka piiride konkreetne paiknemine olla alati üheselt

² Mõiste piirilised tingimused (*boundary conditions*) esmatutvustajana bioloogias nimetab Hoffmeyer Michael Polanyit (Hoffmeyer 1996: 148).

³ Sarnase arusaama mineviku, oleviku ja tuleviku kokkupuutest leiame Charles Sanders Peirce'i (1839–1914) teostest (CP 6.126, 7.536).

⁴ Sarnase järelduse tindipleki piirist valge paberiga leiame ka Peirce'ilt (CP 4.127).

määratletav ja võib sõltuda pigem kirjeldussüsteemist, mis ei välista piiride reaalsust ega nende head *märgatavust* intuiitiivsel tasandil.

5. Piiride oluliseks omaduseks on nende laienemine või kahanemine, s.o paiknemise (ja/või suuruse) muutumine ajas. Tartu–Moskva koolkonna kultuurisemiootika teeside punktis 1.2.3. postuleeritakse, et “kuigi piire laiendades püüab kultuur täielikult usurpeerida kogu kultuurivälist ruumi, samastada seda endaga, viib välise kirjelduse seisukohast taoline organiseerituse sfääri laienemine mitteorganiseerituse sfääri laienemisele” (Ivanov et al. 1998 [1973]: 63).

6. Mis tahes semiootilise piiri funktsioon seisneb sissetungi piiramises, välise filtreerimises ja adapteerivas ümbertöötamises sisemiseks (Lotman 1999 [1984]: 15). Antud funktsioonid ei manifesteeru kunagi ega kusagil autonoomsete entiteetidena, pigem realiseerub piir nimetatud tegurite summana, milles üks või teine omab olenevalt sotsiokultuurilisest reaalsusest domineerivamat rolli.⁵

2. Müüri definitsioon ja funktsioonid

7. Esmalt vajab selgitust müüride seos semiootiliste piiridega. Müüri (*a wall, eine Mauer, un mur, stena*) eelduseks on Nils Eldredge'i ja Stanley Salthe'i poolt sedastatud piiritletud tingimuste (ajaloolise mustri ja sisemise organiseerituse) olemasolu. Osana piiritletud tingimustest on müür — sarnaselt Juri Lotmani tüpoloogilisele eristusele primaarsetest ja sekundaarsetest modelleerivatest süsteemidest (1990: 3–4) — semiootilisel piiril põhinev sekundaarne konstruktsioon. Sellise võrdluse puhul tuleb keskseima erinevusena märkida asjaolu, et kui Lotmani sekundaarsed modelleerivad süsteemid on primaarsetest süsteemidest olemuslikult keerulisemad semiootilised struktuurid, siis müürid on semiootiliste piiridega võrreldes lihtsamad ja oma suhtelisest staatilisusest tulenevalt vaesemad konstruktsioonid. Müürid arvestavad üksnes üht semiootiliste piiride kirjelduskeelt, s.o ruumilis-füüsilist.

⁵ Siinkohal kasutatav *dominandi* mõiste on analoogne Roman Jakobsoni poolt käsitletava *dominandi* mõistega vene formalistlikus kirjanduskriitikas (Jakobson 1981: 751–756).

8. Müüri all mõistame peamiselt kivimüüri, kuid müürilisi omadusi evivad teiste hulgas puit- või traataed, tara, hekk, (maja-)sein, kraav, vall, tamm, kuliss, ikonostaas. Lisaks võidakse müüriloomesse kaasata juba olemasolevaid “müürilisi” pinnavorme, mille suhestumisel kultuurmüüridega tekivad kihilised, tihti keerulise struktuuriga kompleksmüürid, mis koosnevad jõgede või tiikide kallastele kuhjatud vallidest ning nendele järgnevatest puit- või kivimüüridest.⁶

9. Müüri kriteeriumiks tuleks seega lugeda kulgeva iseloomuga vertikaalset ruumilist eristust pinna tavatasandist suhtes, mis funktsioneerib semiootilise piirina.

10. Müüri funktsioonidena on teatmeteostes nimetatud kaht: piiramist ning kaitsmist (EE 1992 *sub müür*). Järgnevalt vaatleme neid lähemalt punktides 11 ja 12.

11. Müüri piirava (*to limit, begrenzen, limiter, ogranichivat*) funktsiooni korral peame tähelepanu osutama selle funktsiooni kahele plaanile – kombinatoorsele ja selektiivsele teljele. Esimese, s.o kombinatoorse telje puhul tuleb välja selgitada müüri süntaktiline struktuur – tema kulgemise laad (ring, sirge, kaar, hulknurkne vms) ning paksus. Teise, selektiivse telje juures saavad oluliseks valikud konkreetsete müüri osade omadustes (kõrgus, avad). Müüri piirava funktsiooni korral on keskmes selektiivne telg. Tüpoloogiliselt on müüri piirava funktsiooniga seotud nii eraldav kui moodustav müüriliik.⁷

12. Müüri kaitsev (*to protect, schützen, protéger, zaschischat*) funktsioon jaguneb kaheks plaaniks piirava funktsiooniga sarnastel põhimõtetel.

⁶ Selliseid moodustisi kasutati Vana-Hiinas sõdivate riikide ajastul (s.o 5. saj. e.Kr–221 e.Kr), kui Hiina sisemaa müürid rajati jõgede kallastele. Näiteks müüris 461. aastal e.Kr Qini riik oma asuala piirina kinni Kollase jõe kalda (Lewis 1999: 587, 629–630). Teiste hulgas on kompleksmüüri tegemist Aasia tuntuima müüri, Hiina müüri puhul, mis lisaks iseene müürilisusele lookleb mõnes osas oma pikkusest mööda mägede tippe (Perkins 1999: 191). Tallinnas esindab kihilist kompleksmüüri markantseimal kujul Toompea lossi läänemüür, millele eelneb 18. sajandil Vene keisririigi perioodil loodud Uus redaan ja vallikraav, s.o Schnelli tiik ja kõrge muldvall (Bruns 1993: 55–57). Viimase näite puhul on loodusliku päritoluga üksnes Toompea klint (Zobel 1998: 34–46), nii kivimüür, tiik kui muldvall on tehisliku (s.o kultuurilise) tekkega. Kompleksmüüri tüüpiliseks esinemisjuhiks on linnus (EE 1990 *sub linnus*).

⁷ Moodustavast ja eraldavast müüriliigist vt alajaotusest „Oma ja võõra vastandus ning müüride tüpoloogiline liigitus“.

Erinevalt piiravast funktsioonist, lasub müüri kaitsva funktsiooni keskmes kombinatoorne telg, millele lisandub eriomane aspekt – materjali valik (muld, kivi, puu, betoon vms). Paradoksaasel kombel pole mõnede kaitsva funktsiooniga müüride ülesandeks aga mitte kaitsmine, vaid rünnaku suunamine mujale.⁸ Tüpoloogiliselt on müüri kaitsva funktsiooniga enam seotud moodustav müüriliik, kusjuures märkimisväärne osa kaitsva funktsiooniga müüridest on kompleksmüürid (vt punkt 8.).

13. Lisaks nimetatud kahele (üldtuntud) müüri funktsioonile esitaksime siinkohal kolmandagi, s.o müüri *varjava* (*to cover, abdecken, couvrir, pryatá*) funktsiooni. Viimane on ühekorraga nii kõige lihtsam kui kõige keerulisem müüri funktsioon. Tema lihtsus seisneb nõudmises varjata (müüri taga olevat), tema keerukus aga tõsiasjas, et konkreetne müür peab lähtuma konkreetselt varjatavast (objektist). Müüri varjav funktsioon tõuseb tema teiste funktsioonide taustal esile kui loominguline akt.⁹ Tüpoloogiliselt on müüri varjav funktsioon lõhestunud eraldava ja moodustava müüriliigi vahel.¹⁰

14. Müüri – kui semiootilise piiri erijuhu – stabiilsuse seisukohalt on kõige ohtlikumaks aktiks müüri ületamine.¹¹

15. Müürist vabanemise kaheks peamiseks meetodiks on müüri lammutamine ja/või (eraldava müüri¹² puhul) temast ümber/mööda minemine. Müürist vabanemine ei tähenda vabanemist semiootilistest piiridest.¹³

⁸ „Saksa- ja Prantsusmaa piirile läinud sajandil ehitatud Maginot' liini mõte oli samasugune nagu Hiina müüri. Maginot' liin katkes Belgia kohal, miks ka küsitakse, et mis siis oli üldse selle rajatise mõte. Liin ei pidanud takistama Wehrmachi pealetungi, vaid pidi suunama selle Belgia alale. Eesmärk oli lüüa kaht kärbest: teha sakslased taas süüdlaseks Belgia neutraliteedi rikkumises (mis tähendas automaatselt sõjakuulutust Suurbritannialt) ning anda Prantsuse armeele võimalus lüüa sakslasi võõral territooriumil, säästes sel moel Prantsusmaad sõjapurustustest“ (Hvostov 2004: A20).

⁹ Müüri varjav funktsioon avaldub näiteks randades kasutusel olevate riietuskabiinide juures.

¹⁰ Moodustavast müüriliigist vt alajaotusest „Oma ja võõra vastandus ning müüride tüpoloogiline liigitus“.

¹¹ Äärmuslikuima väljenduse ühelt poolt müüri ületada soovijate ja teisalt selle takistajate vahel omandas Berliini müür (vt Kemp 1987).

¹² Eraldavast müüriliigist vt alajaotusest „Oma ja võõra vastandus ning müüride tüpoloogiline liigitus“.

¹³ Oscar Wilde'i muinasjutus „Isekas hiiglane“ saab kevade sisselaskmine Hiiglase aeda võimalikuks pärast ümbritseva müüri lammutamist (Wilde 1990: 26–29). Samas ei kao aga arusaam piiritletud aiast. Andrus Kivirähki jutustuses „Müür“ jõuab Kadri maasikapõllule

16. Mõtteline müür, s.o füüsilise müüri metafoor on levinud paljudes teadus- ning kunstidiskursustes. Teiste hulgast võiks välja tuua psühholoogilisi¹⁴, sotsio-majanduslikke¹⁵ ning emotsionaalseid¹⁶ müüre. Kaasaegses kõne- ja kirjapruugis kasutatakse müüri vahetevahel ületamatu takistuse sünonüümina, kusjuures sotsiaalselt konstrueeritud erinevuste erisuse rõhutamiseks on mõnel pool liikvel väljend “ületamatu/läbitungimatu müür”.¹⁷

tänu rehepapi abile, kellega nad üheskoos ümber müüri nurga astuvad ja sellisel viisil tema „mõjust“ vabanevad (Kivirähk 1996: 51–53). See aga ei tähenda müüri füüsilist ega semiootilist kadumist.

¹⁴ Psühholoogiline müür kui vaimne barjäär avaldub Henno Käo kirjutatud laulus „Nähtamatu müür“ (ansambli „Kukerpillid“ esituses 1996. aastal ilmunud heliplaadil „Kui tore see on“): Vestiväel ja paljajalu — / nii tahaks ära / minna ühtevalu, / aga nähtamatu müür on ees. / Jätaks rikkuse ja raha / ja vaataks õige / korraks seljataha, / aga nähtamatu müür on ees / Kui linnast välja samm või paar / ma suurivaevu minna saan, / jälle nähtamatu müür on ees. / Teeksin elevandist sääse, / kuid ei endast siiski välja pääse, / sest et nähtamatu müür on ees. / Akna taga tuhmid silmad, / seal hoopis võõrad maad ja ilmad, / aga nähtamatu müür on ees. / Võtaks reisikepi kätte / ja jätaks maha kõik, mis saadud kätte, / aga nähtamatu müür on ees. / Kui linnast...“ (Käo, Henno 1996. Nähtamatu müür. Kättesaadav: <http://www.kukerpillid.ee/?op=body&id=24&art=102&PHPSESSID=88f5abc01a7f744c0ac3877e32589566>, 28. aprill 2005).

¹⁵ Kultuurilis-religioossed piirid kui geograafilistele piiridele projitseerunud mõttelised müürid võivad põhjustada kontrastseid majanduslikke ja sotsiaalseid erinevusi ühe ja teise müürikülje võrdluses. Sellistest sotsiaal-majanduslike erinevuste geograafiliselt teravast eristumisest kui müürist räägib 2004. aastal laienenud Euroopa Liidu ja tema uute välisnaabrite (s.o Venemaa, Ukraina, Valgevene jt) näidet käsitledes Toomas Henrik Ilves oma Londoni Kuninglikus Välissuhete Instituudis peetud ettekandes „Suur laienemine ja Suur Euroopa Müür“ (Ilves 2003). Nimetatud ettekannet kommenteerides, toob Eesti Välispoliitika Instituudi teadur Lauri Lepik 2004. aastal laienenud Euroopa Liidu tähenduses sisse termini „Schengeni müür“ (Lepik 2003), mille konnotatsioonide hulgas pole vähetähtis seadusandlik või/ehk õiguslik aspekt (st õiguslikud müürid).

¹⁶ Omapärase nägemuse emotsionaalsetest müüridest pakub kirjanik Kaspar oma miniatuuris „Kaliifi armumüüri saladus“: „Müür oli siin seisnud aastatuhandeid. keegi ei teadnud, kuna see oli siia toodud. ajasuu oli lõhknud müüri peal peaaegu kõik oma hambad. / müüris oli, oli, oli tuhandeid auke. igas augus oli oma käsi. kõik need olid armunute käed. teised armunud käed käisid neid vaatamas. / õhtuti oli seina juures rahvarohke. armastajad tulid kohale, tasusid väikese lõivu ja leidsid müüris üles armastatu käe. oiti üksteisel kätt, vahetati sosinal armuavaldusi. tuli ette piinlikke momente, kui kõrvuti juhtus olema mitu inimest. siis vaikiti ja silitati ainult käsi. / müür oli kümnekordne. ülesse, kus pidid olema kõige paremad käed, tuli ronida redeli või köie abil. nii mõnigi oli ennast armukires unustanud ja ülevalt alla sadanud. müür nõudis ohvreid. / juhtus ka seda, et mõni käsi jäi üksikuks. siis püüdis õnnetu endale müürist saatusekaaslast leida. kui aga läheduses ei juhtunud kedagi olema, siis käsi närbus. / hiljutiste väljakaevamiste käigus al-kufu sektoris leiti suure, kümnete aukudega kaetud kivikasti seest eriskummalise olendi säilmed. senini on selgusetuks jäänud, kas tegemist on inimese või loomaga. igal juhul oli sel isendil olnud kümneid käsi. tegemist võib olla sajandi suurima sensatsiooniga. uurimine jätkub...“ (Kaspar 2001: 13).

¹⁷ Näiteks illustreerib sotsioloog Nelly Bekus-Goncharova postkommunistliku Valgevene ühiskonna lõhestatust otsesõnu „ületamatu/läbitungimatu müüri“ kujundiga: „Kaht infovoogu, mis edastavad täiesti erisuguseid arusaamu ühiskonnast, väärtustest, eesmärkidest ja argitegelikkusest, lahutab teineteisest tõeline, nähtamatu ja ületamatu müür. Riigis eksisteerib kaks ühevõrra ehtsat ja usutatavat kujutelma Valgevenest — nii selle olevikust kui tulevikust. Samuti näib eksisteerivat kaks eraldi avalikku diskursust, mis lähtuvalt oma poliitilisest ja ideoloogilisest taustast loovad vastandlikke sotsiaalse reaalsuse

17. Rahvaluules seostatakse müüri maailmalõpu, taeva- ja ilmaääre mütoloogiliste arusaamadega. Seejuures on maailmamüüri teine pool kas põrgulaadne järeлмаailm¹⁸ või põrgulaadne mittemaailm.¹⁹ Lisaks on mitmesugust folkloorset materjali säilinud ajaloolistest müüridest.²⁰

3. Oma ja võõra vastandus ning müüride tüpoloogiline liigitus

18. Müür on *oma* ja *võõra* kultuurisemiootilise vastanduse väljenduseks *par excellence*, sest tuleneb oma ja võõra vastandusele ekstreemselt suure tähenduse omistamisest kultuuris.

19. Tüpoloogiliselt on võimalik eristada kahte liiki müüre: eraldavaid ja moodustavaid müüre. Kuigi erinevused nimetatud kahe liigi vahel on paljuski tunnetuslikud, üritame lühidalt eksplitseerida mõlemale liigile eriomast. Eraldavad müürid (1) eeldavad *oma* ja *võõra* või *mina* ja *teise* hierarhilist samaväärsust,²¹ kusjuures müüride kulgemise laad on üldjuhul sirge või sirgetest lõikudest moodustunud hulknurk. Moodustavate müüride (2) all peame silmas subjektikeskseid (ruumilist) eraldumist loovaid

konstruktsioone. Et mõista, kui tugevalt see läbipääsmatu infomüür Valgevene massimeedias ja inimeste teadvuses toimib, piisab, kui võrrelda ühtesid ja samu teemasid käsitlevate artiklite sisu eri lehtedes ning kõnelda neid lugenud inimestega“ (Bekus-Goncharova, Nelly 2004. Nähtamatu müür. Kättesaadav: <http://www.eurozine.com/pdf/2003-07-07-goncharova-en.pdf>, 3; 15. aprill 2005).

¹⁸ Rahvaluuleline pärimus: „Vanasti käind mõned julgemad mehed maailma lõpus. Edasi tulnd minna ikke ommiku (või õhtu) poole, kuni suur kõrge müür vastu tulnd. Müür olnd nii kõrge, et õige pikad mehed ulatand seal taevasse vaatama ja mõni mees pääsendki sinna. Kes aga vaadand teisele poole müüri, see kukkund kohe üle müüri teisele poole, kus eland koerakoonupad, kes olnd pool inimest ja pool koera. Need olnd vaheldamisi 7 päeva inimese mõistusega ja eland siis ilusti ega põle inimesi kiusand. 7 päeva olnd neil aga koera mõistus ja siis nad söönd inimesi: muud põle tahtnd. Koerakoonupate eest põle kaitsend muu asi, kui toomingapõõsasse tulnd pugeda, siis seal põle nad inimesi üles osand otsi“ (ERA II 140,495/6 (19) Vän. — viidatud <http://haldjas.folklore.ee/~aado/maailm/mailm3.htm> kaudu).

¹⁹ Rahvaluuleline pärimus: „Ühes meres olnd müür ees. Laevamehed lasknd mehe nõõriga müüri taha. Tõmmand välja, põle meest ühti olnd, põlend nõõtiots aga olnd. Nad kujutasid sedasi, et põrgu on seal meres“ (ERA II 62,190 (39) LNg — viidatud <http://haldjas.folklore.ee/~aado/maailm/mailm3.htm> kaudu).

²⁰ Judaistlikus kultuuris on mütologiseeritud müüriks Jeruusalemma teisest templist (u 200 e.Kr–70 p.Kr) järgi jäänud läänemüür, mis tänapäeval kuulub osaliselt Al-Aqs□ mošee koosseisu ja kannab rahvasuus „Nutumüüri“ nime (Britannica 1990 *sub Tempel of Jerusalem*).

²¹ Sellised müürid on näiteks naabrite vahelised aiad elamurajoonides. Ilmselt olulisimaks eraldavaks müüriks 20. sajandil tuleb pidada aga 1961. aastal Berliinis püstitatud müüri linna Nõukogude Liidu ja lääne-liitlaste poolt hallatavate sektorite vahele (vt Cate 1978).

konstruktsioone, mille teke tuleneb maailmale vastandumisest ja/või eristumise intentsioonist. Selliste müüride kulgemise kaarjas laad moodustab mõningatel juhtudel ringi.²²

20. Edaspidistes müüriteoreetilistes uuringutes võib produktiivseks osutada *oma* ja *võõra* vastandusest loobumine ja selle asendamine *oma-piir-võõras* kolmikjaotusega, kus *piir* ei ole *oma* ja *võõra* jaotusest tulenev, vaid *oma* ja *võõrast* loov entiteet.

21. Bioloogias vastab müürile sisemist ja välimist eristada võimaldav raku membraan, s.o piir, mis Jesper Hoffmeyer'i järgi on semiootiliselt selektiivne ja loominguline²³ mehhanism (Emmeche et al. 2002: 16).

4. Kokkuvõtvaid lauseid müüridest

22. Müür kui semiootilisele piirile paigutatud sekundaarne konstruktsioon on põhjustatud *oma* ja *võõra* eristamisele ekstreemselt suure tähenduse omistamisest sootsiumis.

23. Müüride funktsionaalsus seisneb piiramises, kaitsmises ja varjamises. Tüpoloogiliselt võime eristada eraldavaid ja moodustavaid müüre.

24. Müüri stabiilsust ohustab enim tema ületamine, kusjuures müüridest vabanemine leiab aset lammutamise või müüridest mööda minemise, s.o müüride eitamisenä.

25. Tulevastes müüriteoreetilistes uuringutes võib perspektiivikaks osutada *oma* ja *võõra* vastanduse asendamine kolmikjaotusega *oma-piir-võõras*.

²² Moodustavate müüride parimaid näiteid seostub keskaegsete Euroopa linnamüüridega, mis „olid selgeks eraldusjooneks kahe erineva ruumi vahel. [...] See võis olla kerkinud linlaste ühiste pingutuste tulemusel või olla rajatud vürsti käsul, kuid igal juhul sümboliseeris linnamüür linna ennast“ (Rossiaud 2002: 144–145). Samuti on moodustava müüri tegemist nii juutide asundusi Lähis-Idas ümbritseva Iisraeli turvatara (Galili, Lily 2005. The semiotics of 'fence'. Kättesaadav: <http://www.haaretzdaily.com/hasen/pages/ShArt.jhtml?itemNo=176982&contrassID=2&subContrassID=1&sbSubContrassID=0>, 10. aprill 2005) kui muistse pühapaigana toimunud Kaali meteoriidkraatrit ümbritsenud müüri näol (Lõugas 1996: 91–96). Moodustava müüri markantsemaid esinemisjuhte on keskaegne klooster (Le Goff 2001: 561) ning tänapäevalgi elujõuline vangla.

²³ Erinevalt raku membraanist on müüri puhul tema loominguline mehhaniseeritus kaheldav, mööndusega müüri varjava funktsiooni osas, mis teiste müüri funktsioonidega võrreldes evib teatavaid loomingulisi tundemärke (T.K. märkus).

26. Müür on ekstreemse piiri kujundina leidnud tee psühholoogia, rahvaluule, religiooni jt teadus- ning kunstidiskursuste mõistestikku.

Kasutatud kirjandus

- Britannica 1990 = *The New Encyclopaedia Britannica* 1990. Chicago: Encyclopaedia Britannica Inc., sub Tempel of Jerusalem.
- Bruns, Dimitri 1993. *Tallinn: linnaehituslik kujunemine*. Tallinn: Valgus.
- Cate, Curtis 1978. *The Ides of August: The Berlin Wall Crisis — 1961*. New York: M. Evans.
- EE 1990 = *Eesti Entsüklopeedia* 1990. Tallinn: Valgus, sub linnus.
- EE 1992 = *Eesti Entsüklopeedia* 1992. Tallinn: Valgus, sub müür.
- Emmeche, Claus; Kull, Kalevi; Stjernfelt, Frederik 2002. *Reading Hoffmeyer, Rethinking Biology*. (Tartu Semiotics Library 3). Tartu: Tartu University Press.
- Hoffmeyer, Jesper 1996. *Signs of Meaning in the Universe*. Bloomington, Indianapolis: Indiana University Press.
- Hvostov, Andrei 2004. Tarade filosoofia. *Eesti Ekspress* 08.07.2004, 28: A20.
- Ilves, Toomas Henrik 2003. Suur laienemine ja Suur Euroopa Müür. *Riigikogu toimetised* 7: 27–39.
- Ivanov, V. V.; Lotman J. M.; Pjatigorski, A. M.; Toporov, V. N.; Uspenski, B. A. 1998. *Kultuurisemiootika teesid*. (Tartu Semiotics Library 1). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Jakobson, Roman 1981. The dominant. — R. Jakobson, *Selected Writings III: Poetry of Grammar and Grammar of Poetry*. The Hague: Mouton, 751–756.
- Kaspar 2001. Kaliifi armumüüri saladus. *Sirp* 18.05.2001, 19: 13.
- Kemp, Anthony 1987. *Escape From Berlin*. London: Butler&Tanner.

- Kivirähk, Andrus 1996. Müür. — A. Kivirähk, *Õlle kõrvale*. I.k.: Vaho.
- Le Goff, Jacques 2001. *Keskaja Euroopa kultuur*. Tallinn: Kupar.
- Lepik, Lauri 2003. Viisavabadus “uute” naabritega kui poliitiline väljakutse Euroopa Liiduga liitujale. *Diplomaatia* 2.11.2003, 4–6.
- Lewis, Mark Edward 1999. Warring States Political History. — M. Loewe and E. L. Shaughnessy (eds.), *The Cambridge History of Ancient China: From the Origins of Civilization to 221 B.C.* Cambridge: Cambridge University Press: 587–650.
- Lotman, Juri 1990. Eessõna eestikeelsele väljaandele. — J. Lotman, *Kultuurisemiootika*. Tallinn: Olion, 3–6.
- 1999 [1984]. Semiosfäärist. — J. Lotman, *Semiosfäärist*. Tallinn: Vagabund, 7–35.
- Lõugas, Vello 1996. *Kaali kraatriväljal Phaethonit otsimas*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.
- CP = Peirce, Charles S. 1994 [1931–1935, 1958]. *The Collected Papers of Charles Sanders Peirce*. CD-ROM. Reproducing Vols. I–VI, ed. Charles Hartshorne and Paul Weiss (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1931–1935), Vols. VII–VIII ed. Arthur W. Burks (same publisher, 1958). Folio Bound Views.
- Perkins, Dorothy 1999. *Encyclopedia of China*. New York: Roundtable Press.
- Rossiaud, Jacques 2002. Linlane ja linnaelu. — J. Le Goff (koost.), *Keskaja inimene*. Tallinn: Avita: 140–186.
- Zobel, Rein 1998. Tallinna Toompea naturaalsest topograafiast. *Vana Tallinn VIII (XII)*. Tallinn: Estopol, 34–46.
- Wilde, Oscar 1990. Isekas hiiglane. — O. Wilde, *Õnnelik prints*. Tallinn: Perioodika, 26–29.

Self and Other: Walls from the point of view of the semiotics of boundary

The paper provides an inquiry into the semiotic aspects of walls (in the sense of a fence). Its guiding presupposition is that understanding what a wall is may also play an important role in understanding the semiotic contrast between *self* and *other*. As a manifestation of a semiotic boundary, a wall has three functions — to limit, to protect and to cover. These functions result in two types of walls — walls that dissociate and walls that constitute. Wall as a social construct is the outcome of extreme attention paid to the distinction between *self* and *other* in these societies. The notion of wall as an extreme limit has also penetrated into many other fields such as psychology, folklore and politics; the analogy for the wall in biology is the cell membrane.